

ПРОЕКТ!

ПРОГРАМА ЗА РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА

НА ОБЩИНА РАДОМИР

2021-2027 г.

Програма за развитие на туризма в община Радомир 2021-2027 г.

НИКЕ ГРУП АД

I.	
ВЪВЕДЕНИЕ.....	3
1.1. Обхват на програмата.....	3
1.2. Процес на обществени консултации при разработване на програмата.....	4
II. ХАРАКТЕРИСТИКА И ОЦЕНКА НА ТУРИСТИЧЕСКИЯ ПОТЕНЦИАЛ НА ОБЩИНА РАДОМИР.....	5
1.Туристико – географско положение и транспортна достъпност на община Радомир.....	5
2. Природни туристически ресурси.....	6
2.1 Релеф.....	6
2.2 Климат.....	7
2.3 Води.....	8
2.4 Растителен и животински свят.....	8
2.5 Защитени територии.....	8
3. Население.....	11
4.Социално-икономическо развитие.....	12
5. Антропогнни ресурси.....	12
6. Потенциали за развитие на туризма в община Радомир.....	15
7. SWOT анализ.	18
7.1 Препоръки.....	19
III. ВИЗИЯ, МИСИЯ, ПОЗИЦИОНИРАНЕ, СТРУКТУРИРАНЕ НА ТУРИСТИЧЕСКИЯ ПРОДУКТ.....	21
1.1. Визия.....	21
1.2. Позициониране.....	21
1.3. Целеви пазари и профил на туристите.....	21
1.4. Структуриране на туристическия продукт.....	24
IV. Стратегически цели и приоритети на Програмата за развитие на туризма 2021 – 2027 г.....	28
V. План за действие към Програмата за развитие на туризма в община Радомир 2021-2027 г.....	28
VI. Източници на финансиране.....	34
VII. Мониторинг по изпълнение на дейностите, организация и контрол.....	35
VIII. Заключение.....	36

I. ВЪВЕДЕНИЕ

1.1 Обхват на Програмата за развитие на туризма в община Радомир

Програмата за развитие на туризма в община Радомир за периода 2021-2027г. е разработена по инициатива на **Кмета на община Радомир**. В съответствие с Чл. 11. (1) от ЗТ в сила от 26.03.2013 г. / изм. и доп. ДВ. бр.21 от 12 Март 2021г./, **Общинският съвет** определя политиката за развитие на туризма на територията на общината, като включва в програмата за реализация на Плана за интегрирано развитие на община Радомир за периода 2021-2027г. самостоятелен раздел, съдържащ Общинска програма за развитие на туризма.

Програмата за развитие на туризма в община Радомир за периода 2021-2027 г. е разработена в съответствие със Закона за туризма, актуализираната Национална стратегия за устойчиво развитие на туризма в Република България 2014-2030 г., Концепцията за туристическо райониране на България и Плана за развитие на културния туризъм на България за периода 2020-2025 г.

За целите на настоящата програма е ползвано понятието туризъм като икономическа дейност, която осигурява на местните общности приходи, насърчава предприемачеството и стимулира производството на храни и местни занаяти. Той съдейства за постигане на устойчиво развитие в регионален аспект, а също за преодоляване на регионалните различия в икономическото развитие, заетостта, доходите и качеството на живот¹.

Съгласно Концепцията за туристическо райониране на България, община Радомир попада в **Софийския туристически район**. Софийският туристически район е разположен в Западна България. В административно отношение територията му обхваща части от 4 области и включва 23 общини: Бобов дол, Божурище, Ботевград, Брезник, Годеч, Горна Малина, Драгоман, Елин Пелин, Етрополе, Земен, Ихтиман, Ковачевци, Костинброд, Кюстендил, Невестино, Перник, Правец, **Радомир**, Своге, Сливница, Столична, Трекляно и Трън.

Водещ принцип при изготвянето на настоящата програма е принципа на партньорство и осигуряването на прозрачност и публичност на процеса по нейното изготвяне, които ще се спазват и при нейната реализация. Проект на програмата е публикуван на официалния интернет сайт на общината, след което предстои нейното одобрение и приемане от Общински съвет – Радомир.

Програмата надгражда съществуващите програмни документи на Община Радомир и включва насоки за развитие на туризма, съобразени с плановите и стратегическите документи на ЕС и РБългария. Документът отразява туристическата политика в предходните планови периоди в развитието на туризма на територията на Община Радомир, както и изведените стратегически приоритети в Плана за Интегрирано Развитие на Община Радомир за периода 2021-2027, които са свързани с развитието на туризма, а именно:

ПРИОРИТЕТ 1: РАЗВИТИЕ НА КОНКУРЕНТОСПОСОБНА ИКОНОМИКА ОСНОВАНА НА ЕФЕКТИВНОТО ИЗПОЛЗВАНЕ НА МЕСТНИТЕ РЕСУРСИ, ВЪВЕЖДАНЕ НА ИНОВАЦИИ И НОВИ ИНВЕСТИЦИИ

СЦ 1.1: Стимулиране на устойчиво интегрирано развитие на общинската икономика

СЦ 1.2: Развитие на селското стопанство и ефективно оползотворяване на природните ресурси

СЦ 1.3: РАЗВИТИЕ НА УСТОЙЧИВ ТУРИСТИЧЕСКИ СЕКТОР

¹ Банабакова, Йонова, 2007

ПРИОРИТЕТ 2: СЪХРАНЕНИЕ И РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИЯ ПОТЕНЦИАЛ ЧРЕЗ ОСИГУРЯВАНЕ НА ДОСТЪПНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ, ЗДРАВНИ, СОЦИАЛНИ, КУЛТУРНИ, МЛАДЕЖКИ И СПОРТНИ ДЕЙНОСТИ.

СЦ 2.1: Повишаване качеството на образованието и обучението и подобряване характеристиките на работната

СЦ 2.2: Подобряване на достъпа до здравни и социални услуги

СЦ 2.3: Инвестиции в култура и културно наследство

СЦ 2.4: Подобряване на възможностите за провеждане на младежки дейности, спорт и полезно прекарване на свободното време

ПРИОРИТЕТ 3: БАЛАНСИРАНО, УСТОЙЧИВО И ИНТЕЛИГЕНТНО РАЗВИТИЕ НА КАЧЕСТВЕНА ЖИЗНЕНА СРЕДА, МОБИЛНОСТ И ЕКОЛОГИЧНА ИНФРАСТРУКТУРА.

СЦ 3.1. Подобряване на транспортната достъпност и свързаност

СЦ 3.2: Повишаване на цифровата свързаност и достъпност. електронно управление

СЦ 3.3.: Подобряване на ВиК инфраструктура

СЦ 3.4: Насърчаване на чист енергиен преход и енергийната ефективност

СЦ 3.5: Оптимизиране на процеса на управление на отпадъците

СЦ 3.6: Опазване и поддържане на биологичното разнообразие и превенция на риска от климатични промени

СЦ 3.7: Подобряване на градската и селищната среда, зелена инфраструктура и намаляване на замърсяването

ПРИОРИТЕТ 4: ИЗГРАЖДАНЕ НА КАПАЦИТЕТ И СЪТРУДНИЧЕСТВО.

СЦ 4.1: Развитие на административния капацитет

СЦ 4.2: Изграждане на партньорства

Програмата за развитие на туризма 2021-2027 търси баланс между икономическите, екологичните и социо-културните аспекти на туристическото развитие и отчита основните принципи на устойчивост, съобразени с местната реалност в община Радомир. С приемането на Програмата се приемат европейските и национални ангажменти по отношение на устойчиво развитие и се предоставя план за постигането им в сферата на туризма в Община Радомир. При разработването на документа водещ принцип е бил да е реалистична: от една страна трябва да е изпълнима като заложи цели, а от друга страна, да е осъществима като разполагаеми ресурси, най-вече капацитет за привличане на инвестиции и финансиране от различни източници.

1.2. Процес на обществени консултации при разработване на програмата

Направено е проучване на потребностите на различните заинтересовани страни. Чрез SWOT и ситуационен анализ са идентифицирани проблемите, нуждите и предизвикателствата, както и вижданията на заинтересованите страни за потенциала и възможностите за развитие на туризма, приоритетните продукти и конкурентността им на пазара, основните проблеми и потребности, необходимите конкретни действия за подкрепа и регулиране на туристическото развитие. При разработването на настоящата Програма са използвани следните методи за консултации с обществеността:

- Работни срещи със заинтересовани страни и набиране на инвестиционни намерения;

- Информирание на обществеността, чрез публикуване на сайта на Общината на проект на Програма за развитие на туризма в Община Радомир за периода 2021-2027 г.;
- Разглеждане в комисии/Консултативен съвет по туризъм и приемане на програмата на заседание на Общински съвет.

II. Характеристика и оценка на туристическия потенциал на община Радомир

1. Туристико – географско положение и транспортна достъпност на община Радомир

Туристико–географското положение на целевата територия до голяма степен определя възможностите за нейното използване и особеностите на развитието на туризма². То представлява пространствено отношение между местата за формиране на туристическо търсене и местата за неговото задоволяване. Според даденото определение, туристико–географското положение на територията е благоприятно. Въпреки привидно периферното си положение в рамките на страната, районът заема средищно положение на Балканския полуостров.

Общината е разположена в югоизточната част на област Перник. Част от нейната територия на запад попада в историко-географската област Краище. С площта си от 540,488 km² заема 2-ро място сред 6-те общини на областта, което съставлява 22,57 % от територията на областта. Границите на община Радомир са следните:

- на запад – община Земен и община Ковачевци, област Перник;
- на север и североизток – община Перник, област Перник;
- на изток – община Самоков, Софийска област;
- на юг – община Дупница и община Бобов дол, област Кюстендил;
- на югозапад – община Кюстендил, област Кюстендил.

Град Радомир е в близост до градовете Батановци и Перник и е втори по големина град в област Перник. Той е административен център на Община Радомир. Градът е на 13 км. от гр. Перник, на 44 км. от гр. София и на 46 от гр. Кюстендил. Представлява център на историко-географската област Мраката.

Източник: <https://pandia.ru/text/78/415/28637.php>

Разположението на Общината определя мястото ѝ в инфраструктурата на област Перник - през нея преминават важни транспортни артерии, енергийни и телекомуникационни системи и газопровод. Важно значение за развитието на територията имат железопътната линия и автомобилния път Е - 79 Видин - София - Кулата, които са част от транспортен коридор №4, както и

² Бъчваров, Апостолов, 1982 год., с. 9

железопътната линия, и автомобилния път Е - 871 Гюешево –София – Варна/Бургас, част от транспортен коридор №8. Транспортната система, играе изключително важна комуникационна роля при осъществяване на икономическите взаимоотношения, както с общините в югозападна България, така и с цялата страна. Първокласната пътна мрежа е с дължина 58 км. Уличната мрежа в населените места в по-голямата си част е с трайна настилка. Жителите на общината много се надяват на бъдещия високоскоростен влак до София. Очаква се жп инфраструктурата да раздвижи гара Радомир и да увеличи значението ѝ като транспортен и логистичен център. Проектът засяга села, които никога не са попадали в жп коридора. И сега доста радомирци пътуват и работят в столицата. Автобусният и автомобилен транспорт са основни за селищната система на общината.

2. Природни туристически ресурси

Община Радомир попада в обхвата на Софийския туристически район, съгласно Концепцията за туристическо райониране на България³. Софийският туристически район се характеризира с богат и разнообразен природоресурсен потенциал. Комплексната оценка на компонентите е висока и това определя в голяма степен две от трите основни функции на района:

- *ежедневен и краткотраен отдих и туризъм на местното население и*
- *дълготраен отдих на софиянци и гости от страната и чужбина* (Бъчваров, Апостолов, 1982г.).

2.1 Релеф

Релефът на община Радомир е разнообразен – ниско планински, хълмист и котловинен. От северозапад на югоизток, на протежение от 34 km се простира Радомирската котловина с площ от 238 km², което съставлява 44% от територията на общината. Нейната ширина варира от 7 km на югоизток до 22 km на северозапад. Северозападно от село Прибой, в Прибойския пролом на река Струма се намира най-ниската точка на общината – 626 m. н.в.

От всички страни Радомирската котловина е оградена от ниски планини. На североизток от нея, до границата с община Перник се простират югозападните склонове на планината Голо бърдо. Нейният най-висок връх Ветрушка (1158 m) се издига на около 4 km североизточно от град Радомир, на границата с община Перник.

Североизточно от селата Долна Диканя и Горна Диканя в пределите на община Радомир попадат крайните югозападни, ниски части на планината Витоша. Тук максималната ѝ височина с връх Солище (1173,5 m) се намира североизточно от село Горна Диканя. Югоизточно от селата Горна Диканя и Дрен се простират крайните северозападни разклонения на планината Верила, която затваря от югоизток тясната част на Радомирската котловина. Най-високата ѝ точка на територията на общината е връх Градище (1349 m), разположен югоизточно от село Дрен.

На юг и югозапад от Радомирската котловина се издигат северните склонове на Конявска планина, която се разделя на четири обособени части. Най-на изток се простират северните и североизточните склонове на Гологлавските височини с връх Манастирище (1094 m), издигащ се южно от село Чуковец. На запад от тях е рида Колош с едноименния си връх (1314 m), разположен южно от село Житуша. Източно и югоизточно от Конявския проход е разположен Централният, най-висок дял на Конявска планина. В него, южно от село Драгомирово, се намира най-високата точка на община Радомир – 1189 m н.в. Северозападно от Конявския проход, в пределите на общината, попадат югоизточните части на Риша планина (крайния северозападен дял на Конявска планина). Тук максималната височина достига 1134 m, разположена северозападно от село Байкалско.

³ <https://www.tourism.government.bg/sites/tourism.government.bg/files/uploads/raionirane/koncepcia.pdf>

От северозапад Радомирската котловина се загражда от крайните южни части на планината Черна гора. На северозапад от село Копаница височината ѝ достига до 969 m н.в. на територията на община Радомир⁴.

Релефът е един от най-съществените компоненти на природната среда, сред която се извършва и самата рекреационна дейност. **Релефът на община Радомир отговаря на изискванията към многообразие и към наситеност с интересни феномени от гледна точка на тяхното емоционално-психическо въздействие.** Той представлява мозайка от обширни ниски и по-високи планини, многобройни котловини и полета, долини и др. земеповърхни форми. Разчленението на релефа като цяло за района е значително, което дава пряко отражение върху изграждането на транспортната инфраструктура и материално-техническата база на туризма.

Ролята на релефа като съществен фактор при рекреационната дейност се увеличава още повече в планинските райони, където той определя самата същност на планината като природна даденост. **Основните разновидности на планинския туризъм (пешеходен туризъм, стационарен климатичен отдих и климатопрофилактика) биха могли да се практикуват в планините на територията.**

Земите с равнинен и хълмист релеф са с по-ограничен рекреационно-туристически потенциал. Това се дължи на по-малкото разнообразие на релефа и високата степен на стопанска усвоеност. Главните ресурсни обекти са лесопарковете и водните обекти (язовири, езера). Хълмисто-равнинният комплекс е подходящ за ежедневен, краткотраен отдих в къмпинги, ученически лагери и т.н. Удачно е също в тези части от територията да се развива селският и аграрният туризъм.

2.2 Климат

Климатът е не по-маловажен от релефа елемент на природната среда, с пряко отношение към туризма. Той има и пряко влияние върху общия здравен статус на човека. По-голямата част от територията на Софийски туристически район, в чийто обхват попада община Радомир, принадлежи към умереноконтиненталната подобласт на Континентално - европейската климатична област. Само някои от по-ниските котловинни полета в Краище и най-южните части на района попадат в преходноконтиненталната климатична област. Земите с надморска височина около и над 1000 м се числят към планинския климатичен пояс.

Характерни климатични особености на земите, попадащи в умерено континенталната климатична област, са добре изразената сезонност, значителното годишно колебание на температурите, големите температурни амплитуди, сравнително големите валежни суми, преобладаващите западни, северозападни и североизточни ветрове, както и някои неблагоприятни за човешкия организъм климатични явления като: бури, мъгли, температурни инверсии. Средната годишна температура на въздуха е 10 °C. Най-студеният месец е януари, а най-топлият – юли. Средногодишните валежни стойности са 550 – 600 мм. Годишният ход на валежите показва летен максимум през (юни) и зимен минимум (февруари).

Що се отнася до планинските земи, в качеството им на рекреационни територии, климатът има още по-голямо значение, тъй като планините са преди всичко климатични курорти. Той има пряко отношение към почиващия, спортуващия, туриста, който е дошъл в планината в системата на краткотрайния и дълготрайния отдих.

Определен интерес представлява рекреационно-климатичният потенциал на обектите на планински туризъм през зимата, включително за някои зимни спортове. През лятото планинската

⁴ [https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%B0%D0%B4%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%80_\(%D0%BE%D0%B1%D1%89%D0%B8%D0%BD%D0%B0\)](https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%B0%D0%B4%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%80_(%D0%BE%D0%B1%D1%89%D0%B8%D0%BD%D0%B0))

прохлада също въздейства благоприятно и стимулиращо по време на дълготрайната почивка. С най-голяма рекреационна стойност през топлата част на годината е малко облачното, незасушливо време. То показва и най-голяма честота, което благоприятства продължителен престой и планински преходи дори и във високите части на планините.

Като цяло може да се обобщи, че климатичните условия в община Радомир определят едно от най-важните им предимства: възможността за **двусезонна (практически целогодишна) експлоатация**, както за практикуване на **климатичен отдых и климатопрофилактика, някои зимни спортове, водни спортове, природно-познавателен туризъм**.

2.3 Води

Наличието на водни обекти в даден природно-териториален комплекс, при равни други условия, повишава до голяма степен неговото значение за рекреацията.

Основна водна артерия на община Радомир е река Струма, като в нейните предели протича част от горното ѝ течение. Реката навлиза в общината при Чардакския пролом, който свързва Радомирската котловина, на юг, с Брезнишката котловина, на север. Струма се насочва на юг през Радомирската котловина и минава западно от град Радомир. Северозападно от село Беланица реката остро завива на северозапад и западно от село Прибой навлиза в третия си по ред пролом – Прибойския, намиращ се в най-южната част на планината Черна гора. В пределите на община Радомир попада неговата горна част, която е залята от водите на язовир Пчелина.

През цялата Радомирската котловина, от югоизток на северозапад с цялото си течение (37 km) протича река Арката, първият по-голям ляв приток на Струма. Реката води началото си от крайните северозападни части на планината Верила, протича по южната периферия на Радомирската котловина и източно от село Поцърненци се влива в Струма. Коритото на реката в пределите на котловината е коригирано, като е оградено с диги и водите ѝ масово се използват за напояване на земеделските земи.

Интерес представляват и язовирите, които също могат да играят ролята на рекреационни обекти със сезонен и даже целогодишен режим на използване. По-големи язовири в района са: Долна Диканя, Червена могила, Стефаново, Върба, Извор, Бушляк, Пчелина. Изградената до тях техническа инфраструктура (заведения за хранене, възможности за водни спортове и спортен риболов) благоприятстват краткотрайния отдых, водните спортове и риболов.

2.4 Растителен и животински свят

Флората и фауната в района са изключително разнообразни, с ясно изразена хоризонтална и вертикална зоналност. Имат огромно рекреационно значение и функции като източник на здраве и естетическа наслада. Отделни растителни и животински видове са обект на особен и по-задълбочен познавателен интерес (ендемични и реликтни видове като торфен мъх, блатно пропадниче, розмаринова върба и др. Като цяло имат регулираща функция за запазване на екологичното равновесие. Част от бозайниците, птиците и рибите съставляват т.нар. ловни ресурси, които са основа за развитието на ловния туризъм. От друга страна, със своето движение и украса животните създават разнообразие, динамика и естетика, които са съществен фактор в процеса на отдиха и представляват важни туристически ресурси.

2.5 Защитени територии

На територията на община Радомир се обособяват няколко различни по статут защитени територии, всяка от които включва характерни растителни и животински видове и техните местообитания; забележителни ландшафти и обекти на неживата природа.

Поддържан резерват „Острица“.

В **зоната за отдих „Голо бърдо“**, която обхваща планинското възвишение Голо бърдо между Перник, Радомир и с. Долна Диканя се намира интересният поддържан резерват „Острица“. Обявен е първоначално като Народен парк на 07.10.1943 г. През 1961 г. е прекатегоризиран в резерват. Заема площ от 1346 дка. и буферна зона от 1281 дка. В резервата е регистрирано изключително голямо разнообразие от растителни видове – 46 вида дървета и храсти и 316 вида тревисти растения (Василев 1981 г); 2 вида защитени насекоми по ЗЗП: червена горска мравка (*Formica rufa*) и малкия бронзов гъсеничар (*Calosoma inquisitor*). Територията на резервата се обитава от 3 вида земноводни и 7 вида влечуги. От 5 вида гущери и 3 вида змии само смок мишкар е вписан в „Червената книга на НРБ“. Това представлява 12% от видовото богатство на България, 27% от родовете и 43% от всички семейства на нашата флора.

Резервата „Острица“ се намира в Голо бърдо

Източник: <https://radomir.bg/section-208-content.html>

Тук се намират **ендеми** - растения, чието разпространение е ограничено и **реликти** - растения, които са запазени само на изолирани места. В тази естествена ботаническа градина на първо място е поставено урумовото лале. Следват го българското карамфилче, метличините, сръбското звънче, кримското омайниче, орхидеите и други.

Урумовото лале

Български Карамфил

Ниско бясно дрво

В поддържания резерват „Острица“ са установени 40 вида птици, които използват територията за гнездене, ловуване и много рядко за почивка по време на миграция. Два вида от „Червената книга на НРБ“ обитават резервата: осояд и ястреб.

Консервационното значение на поддържания резерват „Острица“ е най-голямо за зеления кълвач, горската чучулига и козодоят. Тези 3 вида са най-уязвимите популации в Европа.

Бозайниковата флора включва 24 вида, които са широко разпространени у нас в характерните за поддържания резерват местообитания. По българското законодателство са защитени 2 вида, 12 вида са защитени по Бернската конвенция. Значението на територията е много голямо за хищните бозайници – 6 вида – като своеобразен оазис, в който и в бъдеще не бива да се ловува.

Движението в резервата е разрешено само по определени пътеки, без да се преследват животните и без да се повреждат растенията.

Природна забележителност „Янковец – вековна дъбова гора“ е обявена с цел опазване на вековни насаждения с площ 24 дка. Цел на опазване в защитената територия са 150 годишни дървета от благун и цер. В близост до бъдовата гора има изграден кът за отдих, който е райско кътче през горещите летни месеци.

Природна забележителност „Янковец – естествено находище от див божур“

Със Заповед №3039 от 3.10.1974г. на МГОПС в тази природна забележителност е включено находището на див божур с площ от 12 дка.

Източник: <https://radomir.bg/section-208-content.html>

Защитена местност „Чокльово блато“ до с. Байкалско

Защитена територия с площ 3200 дка е обявена за защитена местност през 1992 год. В землището на с. Байкалско. По късно през 1994 година площта на защитената местност е променена на 1678 дка – водно огледало.

„Чокльово блато“, което се намира на територията на Конявска планина е най-голямото торфено находище в България. Тук се срещат торфен мъх, розмаринова върба и е възстановена петтичинговата върба, която е била изчезнала.

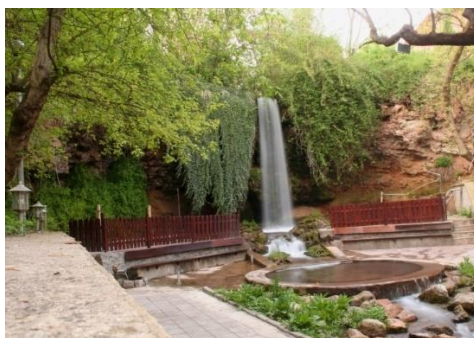
Блатото, с прилежащите му територии, е сигурно убежище за видовете от дивата флора и фауна, които са от национално и европейско значение. В „Чокльово блато“ се срещат 43 вида птици, от които 7 вида с категория „застрашени от изчезване видове“ като големият и малък гмурец, белооката потапица, зеленоглавата патица, малкия воден бик, бухала, блатната сова и др. и значителен брой гръбначни животни - костенурки, слепок, смока - мишкар, големият стрелец, пепелянката и др.

Източник: <https://radomir.bg/section-208-content.html>

Природна забележителност водопад „Бучалото“ гр. Радомир

Намира се в североизточната разширена централна част на града. Естественият водопад е с височина 10 - 12 м. Отбелязан е като природна забележителност в пътеписи на Константин Иречек и Иван Вазов.

Източник: <https://radomir.bg/section-208-content.html>

Парк „Бучало“ – със съществуващия естествен водопад и водоизточник, с изградена алейна мрежа, естествени храстовидни образувания и дървесна растителност, е важен ресурс за отдих. Общата му площ е 5 005 м².

Защитена местност „Голо бърдо – находище на Муховидната пчелица“

Защитената местност „Голо бърдо – находище на Муховидната пчелица“ в землището на с. Червена могила е с цел опазване на растителния вид муховидна пчелица и неговото местообитание. Защитената местност е с площ от 106.182 дка.

В местността „Градището“ на с. Чуковец със заповед на Министъра на ОСВ са обявени 4 вековни дървета – 2 от вида зимен дъб и 2 от вида цер на възраст: 150; 300 и 400 години.

В с. Жедна, в гробищния парк, се намира вековно дъбово дърво на възраст от около 300 години.

Защитени, застрашени и лечебни растения

На територията на община Радомир има изключително разнообразие от защитени и застрашени лечебни растения.

Има неизползвани възможности по отношение включването на тези изключително ценни и богати ресурси за целите на туризма, в съответствие със стандартите за устойчивото им ползване. Изготвянето на интерпретативни табели, със съответната информация, би трябвало да включват и инструкции за наблюдение и режим на ползване.

3. Население

Населението на община Радомир като консуматор, от една страна, и като производител на туристически продукти и услуги, от друга, играе важна роля за състоянието и развитието на туризма като стопански отрасъл на местната икономика. Община Радомир обхваща 32 населени места. В таблицата по-долу е представена информация за населението на общината към 2020 г.

Община	Всичко	Мъже	Жени	Всичко в градовете	Мъже в градовете	Жени в градовете	всичко в селата	мъже в селата	жени в селата
Радомир	18 887	9 303	9 584	12 688	6 188	6 500	6 199	3 115	3 084

Източник: НСИ⁵

Населението на Община Радомир е **18 887 човека**, а на град Радомир 12 688 души по дъни на НСИ към 31.12.2020 год. Общината е с голям дял на градското население (67,17%) спрямо

5

[https://www.nsi.bg/bg/content/2975/%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%B8%D0%B5%D0%B8%D0%B5-%D0%B8%D0%B5-%D0%B8%D0%B1%D0%B8%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8-%D0%B8%D0%B1%D1%89%D0%B8%D0%B0%D0%B8-%D0%B8%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%B8%D0%B2%D0%B5%D0%B5%D0%B8%D0%B5-%D0%B8-%D0%B8%D0%B8%D0%B8%D0%B8](https://www.nsi.bg/bg/content/2975/%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%B8%D0%B5%D0%B8%D0%B5-%D0%B8%D0%B5-%D0%B8%D0%B1%D0%B8%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8-%D0%B8%D0%B1%D1%89%D0%B8%D0%B0%D0%B8-%D0%B8%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%B8%D0%B2%D0%B5%D0%B5%D0%B8%D0%B5-%D0%B8-%D0%B8%D0%B8%D0%B8)

останалите общини в Област Перник. Територията е относително гъсто заселена - 42,44 души/кв.км. Сравнена с останалите общини в Област Перник, Радомир е със сравнително голям дял на населението с образование над средното - 9,2%. Най-голям относителен дял има населението в трудоспособна възраст. Българи и роми са двете основни етнически групи. Ромите живеят като по-компактна група в гр. Радомир.

От гледна точка на кадровата осигуреност за туризма, в община Радомир не функционират средни и/или висши учебни заведения, където да се подготвят висококвалифицирани туристически кадри. Може да се разчита на държавния прием в средните училища в град Перник.

4. Социално-икономическо развитие

Над 98 % от активните стопански субекти в общината са малките и средни предприятия.

Броят на заетите в аграрния сектор за общината е 20,3% от този за областта, а за секторите на индустрията и услугите, тези стойности са съответно 21,7 и 12%. Структурата на икономиката в Община Радомир се характеризира с висок дял на индустриалното производство, следван от сектора на услугите и нисък дял на селското, горското и рибно стопанство.

Най – големите машиностроителни фирми в Общината са: „Радомир Метал Индъстрийз“ АД - производство и продажба на стоки, собствено производство, стоманени и чугунени отливки, изковки, прокати, прокатни валци и др. и „Булмашинъри Ентерпрайсис“ ООД - производител на оборудване за тежката индустрия като машини и съоръжения за черната и цветната металургия, циментовата индустрия, атомно-електрически централи, водно-електрически централи, топло-електрически централи, минна промишленост, оборудване за пристанища и краностроене.

Други индустриални предприятия са „АК Електрик“ АД - част от AQ GROUP AB (Швеция), която е световен производител на части и системи за промишлени клиенти с високи изисквания - основни производства са електрически табла и метални конструкции, „Галко“ АД - производство на метални конструкции, стоманени решетъчни конструкции за далекопроводи, електрически стълбове и подстанции, шини и опорни стълбчета за пътища, стоманорешетъчни стълбове, заземителни устройства, стоманени конструкции за телекомуникации (антени за gsm оператори), оранжерийни конструкции, отопление и климатизация, конструкции за отглеждане на животни, опори за газопроводи, други машиностроителни конструкции по чертежи на клиента, стоманени решетки и стъпала (гидероси), горещо поцинковане.

„Симинвест“ ООД - доставка и монтаж на стоманена предпазна ограда за пътища, изработка на всякакви видове носещи конструкции за фотоволтаични електроцентрали, както и стоманени конструкции по техническо задание на възложител, изграждане на предпазни мрежи тип заешка ограда, предпазни огради и парапети, пътна сигнализация, пана срещу заслепяване, шумоизолиращи огради.

Химическата промишленост е представена от „Ветпром“ АД - един от най-големите фармацевтични производители в България на лекарствени продукти (за хуманна и ветеринарна употреба), хранителни добавки и козметика. „Ен Енд Кей Козметикс Дивелопмънтс“ ООД - производство на козметика и козметични продукти.

Сферата на услугите (благоустройство, транспорт, дърводелски услуги и др.) е съсредоточена предимно в малкия и средния бизнес.

Анализът на социално икономическото развитие на Община Радомир по показателите, залегнали в Националния план за регионално развитие, показва, че по основните показатели са средни за общината като цяло, но има значителни вътрешнорегионални различия. Сериозни проблеми се наблюдават в осигуряването на човешки ресурси за различните видове социални и

икономически дейности, демографски проблеми, равнището на доходите в по-голямата част от селата.

5. Антропогенни туристически ресурси

Антропогенните туристически ресурси имат голямо значение за преодоляване на едностранчивостта на туристическото предлагане. Районът се характеризира с продължително историческо развитие, което обяснява наличието на богато културно-историческо наследство. То се интерпретира като антропогенни туристически ресурси.

С понятието антропогенни туристически ресурси се означават **обекти и събития с неприроден характер**, които представляват непосредствена цел за пътувания. В България от 100-те туристически обекта, 83 са с антропогенен произход. Като изкуствено създадени обекти, антропогенните ресурси на туризма се характеризират с някои особености, твърде различни от тези на природните ресурси. Централна роля има познавателния ефект. Рекреативният ефект не е типичен. Тъй като познавателните интереси на различните обществени групи са различни, обхватът на антропогенните обекти е извънредно разнообразен и подлежи на динамични изменения. Опознаването на антропогенните обекти, като правило, не изисква голям разход на време. По време на едно пътуване може да се покажат много антропогенни обекти. Поради това използването на антропогенните забележителности е в тясна връзка с развитието на маршрутно-познавателния туризъм.

Търсенето на антропогенните ресурси се влияе от такива фактори като възраст, интелект, професия, национален състав, миоглед, запаси от познания, степен на образованост и др. Антропогенните туристически ресурси са характерни за селищната среда. За тях е характерна пунктовата локализация, докато при природните ресурси ареалната. Особено ценно качество на антропогенните туристически ресурси е, че те не се влияят от метеорологичните и др. природни условия. Това дава възможност тези ресурси да се използват извън основния сезон, обусловен от природните дадености. По този начин се смекчава сезонността на туристическите пътувания.

За разлика от природните, антропогенните ресурси нямат възстановителна способност. За това нанесените щети трябва да се отстраняват чрез инженерно-технически и възстановителни мероприятия. От друга страна обектите от този вид не се променят с времето при изменение на околната среда. Повечето антропогенни обекти за туризма се отъждествяват с недвижими обекти, но все пак при антропогенните ресурси има известна еластичност, като например част от историческите паметници се пренасят и концентрират в музеи и изложби извън мястото на локализация.

Антропогенните обекти се характеризират с **голямо възпитателно и естетическо въздействие**. Те се третират в няколко основни групи, всяка с различни особености и проблеми:

- 1). Архитектурно-етнографски забележителности – налични, с потенциал за развитие в община Радомир;
- 2). Историко-архиологически забележителности – налични, с частично ползван потенциал в община Радомир;
- 3). Културни институти и мероприятия – налични, с ползван потенциал в община Радомир, с възможност за надграждане в община Радомир;
- 4). Делово-стопански обекти – налични с потенциал за развитие в община Радомир;
- 5). Спортно-атракционни мотиви – с потенциал за развитие в община Радомир;
- 6). Религиозни и други култове – налични, с ползван потенциал в община Радомир, с възможност за надграждане.

Анализът показва, че Община Радомир е богата на антропогенни туристически ресурси на отбиха и туризма, като с тях се свързва **маршрутно-познавателния туризъм**, в който преобладават културно-историческите обекти за културно-познавателния туризъм.

Ресурсите на общината са с различен характер и бих могли да формират предложения за посещение, както към български, така и към чуждестранни туристи. С най-голям интерес се ползват

културно-историческите забележителности, археологическите паметници и архитектурните забележителности:

- Антични селища, крепости, градища, светилища и др. - 32бр.;
- Запазени църкви и храмове от епохата на Националното възраждане, датиращи от XVII - XVIII век - 22 бр.;
- Първото килийно училище в Общината, открито през 1826 г. в с. Радибош;
- Археологически находки от Руско-турската война от 1877 - 1878 г.;
- Исторически места, паметници и сгради - като гарата в гр. Радомир, лобни места, къщи, могили - 14 бр., две от които са с национално значение;
- Паметници, изразяващи героични събития и личности;
- Архитектурно - строителните паметници на културата са около 102 бр., намиращи се главно в гр. Радомир, с. Стефаново, с. Чуковец, с. Г. Диканя, с. Д. Диканя, с. Кондофрей и други;
- Общинският исторически музей в гр. Радомир - притежава ценни музейни единици и артефакти, разпределени в следните отдели: Археология, Нумизматика, Етнография и Възраждане, История на България XV – XIX в., Нова и най-нова История и Снимков фонд;
- Музеен обект „Войнишко въстание 1918 г.“ в гр. Радомир, включващ изложбена зала за постоянната експозиция и временни изложби;
- Постоянна експозиция „Радомир – традиции и красота – из съкровищницата на музея“, разположена в Стойова къща /архитектурен паметник на културата/ в гр. Радомир;
- Малка експозиция за историята на църквата, историята на учебното дело и радибошките родословия се намира в църквата „Св. Петка“ и килийното училище в с. Радибош.

На база на направените обследвания може да се направи извод, че Община Радомир има реални **възможности за развитие на алтернативен туризъм**, най-вече неговите разновидности: еко, селски, орнитоложки, природо-познавателен туризъм на база на притежаваните природни забележителности⁶.

В предходната програма за развитие на туризма са заложили туристически маршрути, с различна продължителност и възможност за еко, селски, познавателен туризъм и други видове, които са актуални и понастоящем. Осигурени са възможност за използване на услуги от водачи за организиране и осъществяване на преходите:

1. Алея „Хелмут Брокс“ – Радомир „Гарата“ – х. „Орлите“ - х. „Славей“ – в. „Острица“ – х. „Върбица“, с. Студена – 8 часа;
2. Радомир – местността „Растова глава“ – „Светата гора“ – „Белите чешми“ – х. „Кралев дол“ – 4 часа;
3. с. Углярци – в. „Езеро“ – в. „Виден“ – 5 часа;
4. с. Радомир – „Водопада“ – манастира „Св.Спас“, х.„Орлите“ – 1.30 часа;
5. Радомир – местността „Арбанас“ – местността „Градище“ – „Аntenите“ – в.„Ветрушка“ – х. „Орлите“ – 5 часа;
6. с. Кленовик – манастира „Св. Никола“ – „Говедарника“ – х. „Момин кладенец“ - „Клисура“ – 5 часа;
7. Извор – х. „Момин кладенец“ – в. „Колош“ – 5 часа;
8. с. Радибош – „Радибошки манастир“ – яз. „Пчелина“ – с. Борнарево - Радомир - 5 часа;
9. с. Дрен – в. „Дебелец“ - махала „Лисец“ - с. Горна Диканя – 5 часа;
10. с. Байкалско – в.„Риша“ - Земенски манастир – 7 часа;
11. с. Извор-местността „Клисура“ – местността „Градището“ – с. Драгомирово – Чокльово блато – 3 часа;
12. Радомир – „Гарата“ – „Бучалото“ – „Извора“ – х. „Орлите“ – 1 час – Детска екопътека.

⁶ https://radomir.bg/assets/Strategiq/OPR_Radomir_final_new.pdf

13. По маршрута Радомир - х. „Орлите“ - х. „Славей“ са изградени кътове с маси, пейки и барбекю.
14. Средновековна църква „Св. Николай“ с. Чуковец - средновековен кладенец - късноантична средновековна крепост с. Чуковец /на средновековен път Сердика - Пауталия/ - вековни дъбови дървета - 3.30 часа.
15. Църква „Свето Вознесение“ и църква „Св. Николай“ с. Старо село - доисторически фосил - параклис „Иван Рилски“ м. Дабыето - 2.30 часа.
16. Комплекс църква „Св. Петка“ и килийно училище с. Радибош – преход през яз. „Пчелина“ – с. Дебели лаг – Църква „Св. Петка“ – местността „Дъбите кръста“ – Параклис „Св. Петър и Павел“ – Имението „При Дъба“ – „Лозовото кладенче“ – 3:30 часа.
18. с. Дебели лаг – Имението „При Дъба“ – „Вировете“ – „Байкал“ – Чокльово блато – 4 часа.
19. с. Дебели лаг – Имението „При дъба“ – „Хайдушки гроб“ (Димов) – 3:30 часа.
20. Поклонически туризъм: гр. Радомир – с. Стефаново /нощувка в „Кралско село“/ - с. Старо село – с. Друган – с. Дрен /нощувка в къща за гости „Егрека“/.

В основата за създаване на качествен туристически продукт, който да привлича туристи, е опазването и съхраняването на наличните природни и културни забележителности, поддържането на инфраструктурата, активната информационно-рекламна дейност, развитието и повишаване на качеството на предлаганите туристически услуги, създаването на ефективни публично-частни партньорства.

В богатия културен календар на Община Радомир са заложили събития и инициативи с международно, национално, регионално и местно значение. Те са средство за привличане на туристически поток и създаване на комплексен туристически продукт. Културният календар на общината обхваща над 50 конкретни дати, най-известните събития сред тях са: Сурвакарски фестивал „Тайнството на Сурва“, Национален литературен конкурс „Мария Смилова“, Регионален конкурс за традиционна великденска трапеза, Национален детски фолклорен фестивал с международно участие „Слънце иде“ с. Дрен и др. Културният календар е Приложение 2 към настоящата Програма за развитие на туризма.

6. Потенциали за развитие на туризма в община Радомир

Националната стратегия за устойчиво развитие на туризма в България (2014-2030), предвижда туризмът в България да се развива като проспериращ сектор, допринасящ за прилагането на принципите на устойчивото развитие във всичките му аспекти – опазване на околната среда, просперитет на местните общности и икономически растеж. Един от приоритетите, заложили в стратегията, касае увеличаване дела на специализираните видове туризъм, водещи до целогодишна и по-интензивна натовареност – балнео (медикул спа), спа и уелнес, културен (във всичките му форми - исторически, археологически, етнографски и поклоннически), еко- и селски туризъм, приключенски, конгресен, ловен, голф, винен и гурме туризъм и др.

Все повече хора се стремят да прекарват свободното си време сред природата, далеч от напрегнатата градска атмосфера, сивите сгради и забързаното ежедневие. Все по-важно при избора на дестинация при организиране на почивката става близостта до девствената природа. Със своя естествен природен ландшафт, селските територии несъмнено предлагат най-добри перспективи за развитие на устойчивия туризъм, каквато всъщност е и територията на община Радомир. Те гарантират на посетителите не само различно изживяване, но и създават у тях чувство за автентичност и принадлежност. Туризмът обаче е "деликатна" област, изискваща особено внимание, защото, наред с положителния принос, развитието му може да повлияе негативно в икономическо, екологично и социално-културно отношение.

Състоянието на общата инфраструктура в община Радомир може да бъде оценено като добро, но все още се наблюдава ограничена транспортна достъпност до туристическите атракции.

Придвижването до туристическите обекти става предимно с автомобилен транспорт по третостепенни и четвъртокласни пътища. От друга страна публичният транспорт, който свързва населените места от региона с основните центрове на търсене, не е достатъчен. Остава недостатъчно обезпечен и обществения транспорт между съседни и допълващи се туристически центрове. Няма вътрешен транспорт в рамките на отделните населени места с туристически атракции, и транспортните връзки между базите за настаняване и ресурсните райони. Важно е да се поддържа уличното осветление, снегочистването, сметоизвозването и особено поддръжката на съществуващата туристическа инфраструктура.

Туризмът в община Радомир ще се развива на основата на природните ценности – пешеходен туризъм, някои зимни спортове, стационарен климатичен отдих и климатопрофилактика и на антропогенните ресурси: археологически, исторически, архитектурно-строителни и художествени обекти, както и от народните традиции и културните обичаи. Всички тези дадености дават **възможност за изграждане в следващите години на сътрудничество със съседните общини, формиране на зони за туризъм и рекреация и създаване на интегрирани туристически продукти.**

В настоящия момент развитието на **туризма се оценява като икономическа дейност със значителен, но неоползотворен потенциал.** Община Радомир разполага с голямо многообразие от туристически ресурси, които не се използват пълноценно.

Целта на настоящата Програма е превръщането на община Радомир в дестинация с атрактивен туристически продукт⁷, създаващ **цялостен опит (преживявания и възприети ползи) на туристите от консумираните материални и нематериални блага при посещението и престоя им в целевата територия,** която има богато природно и културно наследство от различни исторически епохи.

Наличните недвижими културни ценности, с висок потенциал за развитие на културен туризъм, имат необходимост от специализирани дейности по консервация, реставрация и експониране, и изграждане на обслужваща инфраструктура. Много от тях са изложени на висок риск от необратима загуба, като най-уязвими са археологическите ценности, разположени извън урбанизираните територии и архитектурно-строителни сгради и съоръжения, в тежко физическо състояние, изискващи възстановителни дейности с изключително висок финансов ресурс.

В последните 20 години рязко се увеличи интереса към поклонническия туризъм, който би могъл да се насочи към многобройните църкви и манастири в отделните населени места на община Радомир. Един непрекъснат поток от туристи и поклонници предполага възможности за привличане на инвестиции за изграждане на места за настаняване, хранене, изработване на сувенири, (нови ТИЦ и др.) – дейности които могат да подпомогнат местните предприемачи в разработване на собствен бизнес и общината в предлагане на туристическия продукт.

Наблюдава се и значителен ръст на туристите, посещаващи района с цел пешеходен и велотуризм. Главна причина за това увеличение са интересните маршрути за пешеходни и велосипедни разходки. Община Радомир вече е на картата на велотуризма, благодарение на изградените маршрути, част от ВелоЕрул /град Радомир – връх Ветрушка; село Извор – връх Колош и др. /. Тенденциите в развитието на алтернативните форми на туризма са в посока на все по-разрастващ се велотуризм, който има потенциал да стане по-масов от пешеходния планински туризъм. Именно в това е големият шанс, тъй като община Радомир разполага с идеални условия за практикувани на колоездене, било то планинско или шосейно. **За целта е необходимо изграждането на още планински веломаршрути и обозначаване на някои шосейни трасета.** Това развитие е добре да се съчетае с провеждане на ежегодни масови велосъбития. В това направление потенциалът е много голям и има възможност за още по-голям ръст. Тази работа е необходимо да продължи с направата на още маршрути, особено в направление велотуризм.

⁷ според В. Мидълтън всяко туристическо място формира свой „тотален туристически продукт“.

Поддържането и маркирането на пешеходните маршрути е едно от предизвикателствата, с които трябва да се справи общината. Надграждането на съществуващите маршрути с интерпретативни табели и карти, заедно с планираните за изграждане нови маршрути, ще доведе до познаваемост на **територията като дестинация за планински туризъм** в страната. Презентирането ѝ в специализирани туристически сайтове също ще спомогне за увеличаване на туристическото търсене и посещение на прекрасните планински и природни обекти на територията на общината.

Туризмът в община Радомир е представен с обекти, предоставящи основни туристически услуги: места за настаняване и заведения за хранене и развлечения. На територията на община Радомир понастоящем действат 7 туристически обекта за настаняване и една туристическа хижа:

В гр. Радомир – 2 апартамента с 5 стаи за гости с общо 10 легла;

В гр. Радомир - къща за гости „Съни“ с 6 стаи, общо 12 легла или за град Радомир базата като цяло има 11 стаи с общо 22 легла за настаняване;

В с. Владимир – къща за гости „Херитидж“ с 2 стаи, общо 3 легла;

В с. Дрен - 4 стаи за гости с общо 8 легла; къща за гости „Егрека“ с 5 стаи, общо 13 легла или в с. Дрен има общо база за настаняване 9 стаи, общо 21 легла;

В с. Стефаново – семеен хотел „Кралско село“ с 11 стаи, общо 26 легла;

В с. Извор – туристическа хижа „Момин кладенец“ с 9 стаи, общо 30 легла

В планина Голо Бърдо се намира хижа „Орлите“, на която и предстои сериозен ремонт и реконструкция.

В обобщение действащите места за настаняване в община Радомир са 42 стаи с общо 102 легла. Няма регистрирани места за настаняване с категория по-висока от 2 звезди.

Действащите понастоящем заведения за хранене и развлечения на територията на община Радомир, са 37 на брой, от които:

- град Радомир – 25, с капацитет общо 1373 места
- с. Горна Диканя – 1, с капацитет общо 40 места,
- с. Кленовик – 1, с капацитет общо 20 места,
- с. Друган – 3, с капацитет общо 90 места,
- с. Гълъбник – 1, с капацитет общо 20 места,
- с. Стефаново – 1, с капацитет общо 50 места,
- с. Долна Диканя – 1, с капацитет общо 50 места,
- с. Негованци – 1, с капацитет общо 20 места,
- с. Копаница – 1, с капацитет общо 20 места,
- с. Извор – 1, с капацитет общо 40 места,
- с. Дрен – 1, с капацитет общо 66 места

Заведенията за хранене са от категория 1 звезда с изключение на ресторанта в с. Стефаново, семеен хотел „Кралско село“, който е 2 звезди.

Съществуват много подходящи сгради/вили /частна собственост/ в населените места с туристически атракции, които към момента се ползват за собствени нужди, но не са заети целогодишно. При подходяща нормативна база – облекчен режим на регистрация, с подкрепата на малки инвестиционни проекти, биха се превърнали в места за настаняване за селски, приключенски, ловен, риболовен, изследователски туризъм. Потенциал е и създаване на туристическа мрежа от частни къщи за настаняване с цел удовлетворяване потребностите на големи групи туристи, както и чрез включването им в мрежи като каучсърфинг⁸.

Водената туристическа статистика е доста ограничена. От друга страна, НСИ не разполага с данни относно дейността на категоризирани места за настаняване с над 10 легла за община Радомир

⁸ <https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B0%D1%83%D1%87%D1%81%D1%8A%D1%80%D1%84%D0%B8%D0%BD%D0%B3>

за 2020 г. и 2021 година⁹. Поради тази причина анализът на заетостта, приходите от настаняване и профила на туристите би могъл да се направи чрез корелация с данните за област Перник.

Общата заетост на леглата в местата за настаняване в област Перник през юли 2020 г. е 17.6%, като спрямо юли 2019 г. намалява с 2.3 процентни пункта. Приходите от нощувки през юли 2020 г. достигат 57.7 хил. лв., или с 33.4% по-малко в сравнение с юли 2019 година.

Тенденцията за намаляване на броя нощувки през 2020 год. ясно се вижда и от таблицата по-долу, която дава данни за период от 5 години.

Вид икономическа дейност	Показатели за област Перник	2016	2017	2018	2019	2020
Туризм	Места за настаняване (брой)	17	16	14	14	13
	Реализирани нощувки (брой)	32 892	29 465	30 948	30 179	19 878

Източник: <https://nsi.bg/bg/content/11418/%Do%BE%Do%B1%Do%BB%Do%Bo%D1%81%D1%82-%Do%BF%Do%B5%D1%80%Do%BD%Do%B8%Do%BA>

Ситуацията в община Радомир не прави изключение от описаната за област Перник. Тенденцията за намаляване на броя функциониращи места за настаняване и реализирани нощувки през последните две години е силно повлияна от ограниченията, наложени поради пандемията от КОВИД 19. Очакванията са, че след преодоляване на здравната криза, ще има подем в туристическия бизнес. Тези ограничения се отразиха негативно върху по-продължителните престои, които включват настаняване, но оказаха благоприятно влияние върху еднократните пътувания с цел връзка с природата и посещение на обекти на културно-историческото наследство. В тази посока община Радомир има много сериозен потенциал за развитие.

По-важните особености на наличното търсене, които са взети под внимание при изготвянето на настоящата Програма са следните /по корелирани данни на НСИ за 2020 г./ :

- Обемът на туристическото търсене в община Радомир е незначителен. В базата за настаняване са реализирани едва 2 % от всички нощувки и 0,2% от нощувките на чужденци в област Перник през същата година.
- Търсенето е изключително от страна на българи (89% от посетителите и 95% от реализирането нощувки), при висок дял на индивидуалните посетители.
- Характерна е ниската продължителност на престоя - 2,4 дни за българите и 1,0 ден за чужденците. В резултат на всичко това средната годишна заетост на легловия капацитет е под 10 %.

Туристите, които са привлечени в общината до момента можем да групираме по следния начин:

1. Посещения за пешеходен туризъм до природни забележителности, които се ползват почти целогодишно.
2. Благодарение на икономическата активност в общината, целогодишно се ползват стаите в гр. Радомир.
3. По-активни пътувания за почивка в селска среда, най-вече през уикендите на топлото полугодие, националните и местни празнични дни и краткотраен летен отдих в ограничени брой места за настаняване. Тези туристически посетители ползват миксирани туристически услуги, базирани на потапяне в местния бит и традиции, ползване на екологично чиста храна, специфична кухня и местни специалитети, опознаване на социализираните обекти на културно-историческото наследство в общината, разходки из полупланинската територия, каране на велосипеди и др.
4. Ученически посещения на исторически обекти и монументи в общината, които обаче рядко са с преспиване.
5. Посещения в църкви и манастири - това са пътувания на индивидуални туристи и групи, обикновено еднократни, без нощувка.
5. Посещения за участия в спортни събития – състезатели и зрители, много малка част от които остават за нощуване.

7. S W O T анализ

⁹ Отговор на официално запитване до НСИ

7.1 Силни страни	7.2 Слаби страни
• Благоприятно географско положение на територията – близост до столицата София и преминаващи през общината два трансгранични коридора; • Близост на територията до 3 граници; • Равнинно-котловинен и планински пейзаж, привлекателен за туризъм; • Благоприятни форми на релефа, в т.ч. Интересни природни феномени, някои от които подходящи и за специализирани туристически интереси /скали и близост до най-дългата пещера в България – „Духлата“/ • Наличие на горски масиви с богата флора и фауна, множество защитени територии и зони /уникални ендемити и реликти/; • Разнообразно и богато културно-историческо наследство; • Налична спортна база за спортове /стадион, писта в Кондофрей/ • Близост до национални курорти с потенциал за интегрирани туристически продукти със съседните общини /минерални извори общ. Кюстендил, Дупница; алпийски туризъм Рила и Пирин и др/ • Воля за развитие на сектора от страна на общинското ръководство.	• Липса на обявени национални туристически обекти в общината; • Ниска концентрация на разработени туристически атракции в общината; • Недостатъчна социализация на обектите на културно-историческото наследство; • Липса на достатъчна туристическа инфраструктура за развитие на екологичен, селски и културен туризъм; • Амортизирани туристически бази и обекти, особено на хижите; • Консерватизъм и незаинтересованост в местната общност от предлагане на обекти за селски туризъм; • Недостатъчна леглова база на територията на общината; • Наличната база за настаняване и хранене и нискокатегорийна; • Липса на достатъчно допълнителни туристически услуги и комплексно туристическо предлагане; • Липса на качествена туристическа статистика. • Недостатъчен маркетинг и реклама за популяризиране на Радомир като туристическа дестинация.
7.3 Възможности	7.4 Заплахи
• Наличие на спортна база с възможности за привличане на посетители по време на състезания и за нейното използване извън спортните събития; • Възможности за организирането на повече национални и международни състезания, прояви и събития; • Потенциал за развитие на пешеходен, културен, исторически, приключенски, селски, фестивален, религиозен, конен, еко и велотуризм; • Стимулиране на публично-частни партньорства с местната власт, бизнеса и неправителствени организации за развитие на нови туристически услуги; • Близостта до популярни туристически дестинации дава възможности за развитие на общи туристически продукти със съседните общини Брзник, Прник, Ковачевци, Самоков и Дупница; • Възможности за побратимяване на Радомир с градове от България и чужбина и гостуване на туристи на разменни начала; • Развитие на общ регионален туристически	• Липса на достатъчно подготвени кадри за по-качествено обслужване на туристическия сектор; • Недостатъчен инвеститорски интерес в сферата на туризма; • Развит туризъм и популярност на съседните общини; • Недостатъчен ресурс за усвояване на природните и културно-исторически дадености в общината; • Липса на диалог и сътрудничество между заинтересованите от развитието на туризма страни; • Недостатъчен капацитет за усвояване възможностите за външно финансиране; • Неконкурентоспособност в сферата на алтернативния туризъм в сравнение с близки по територия конкуренти, които вече имат опит и развиват нови нишови продукти; • Потенциално разочарование на посетителите (несъответствие между качество и предлагана услуга, състояние на инфраструктурата и др.); • Липса на активност за по-отчетливо присъствие на туристическия пазар;

продукт.	• Несъответстващо предлагане на търсенето по обем и еднородност; • Недостатъчен брой места за настаняване; • Липса на по-мощни инвестиции за подобряване на туристическата инфраструктура
----------	---

7.1 ПРЕПОРЪКИ

От извършения SWOT и Ситуационен анализи могат да се направят следните конкретни препоръки за развитие на туризма в Община Радомир, които бихме могли да групираме в няколко главни направления:

- Необходимо е, както общинското ръководство, така и местната общност, да положат усилия, за да може Радомир и района да реализират своите конкурентни предимства и да акцентират **Радомирския край на туристическата карта на България.**

- До момента туристическите предприемачи в община Радомир не са намерили за необходимо да се обединят и да работят съвместно за постигане на общи цели, свързани с развитието на туристическия продукт на дестинацията и неговото налагане на пазара. Изключение прави Туристическото дружество „Орлите“. Същевременно, както в чужбина, така и у нас, добрите практики **в развитието на туристическите дестинации показват важната роля на организациите с нестопанска цел за тяхното управление и целенасоченото им маркетинг, в партньорство с местните власти.** Това е така, защото нормативно определените правомощия на местната власт се свеждат до териториално-устройственото и стратегическото планиране, регулиране и контрол на туристическите дейности, подобряване на условията на местната среда (публична инфраструктура) и предоставяне на туристическа информация, но не и до цялостно управление на туристическия продукт. В конкретния случай в Радомир няма действащ общински туристически информационен център /предстои неговото изграждане по проект „Изграждане на ТИЦ“ по Стратегията за местно развитие на МИГ Радомир-Земен/, нито организация, която да координира дейността на отделните предприемачи и да способства за формирането на комплексно туристическо предлагане. До известна степен такива функции изпълняват местното туристическо дружество, но неговите цели и дейности само частично се припокриват с управлението на продукта на общинско ниво.

- **Липсата на организация за управление и маркетинг на общината като туристическа дестинация** крие сериозен риск за комплектоването на услугите, поддръжката на изградените съоръжения и в крайна сметка – за успешната пазарна реализация на продукта и неговата устойчивост във времето.

Относно повишаването на конкурентоспособността на Радомир като дестинация Програмата предвижда да се насочат усилия към:

1. Развитие на нови услуги в областта на **алтернативния туризъм** и на тази основа да се изгражда туристическия имидж на общината;

2. Разработване на туристически услуги на алтернативния туризъм, които се различават от конкурентните дестинации и разработване на такива, които се допълват с тях.

3. Туристическият продукт, **да не се обвързва със сезонност** и изграждане на имидж на целогодишна туристическа дестинация;

4. Чрез **модерна, значима и брандирана информация** за туристическия продукт на общината да се достигне до максимален брой директни потребители от целевите пазари, но и до туроператори, туристически агенти, онлайн туристически посредници;

5. Увеличаване на **частните и общински инвестиции** в създаване и представяне на нови туристически услуги;

6. **Създаване/привличане на неправителствени организации** в общината, които да се занимават с туризъм, опазване на околната среда и популяризиране на региона;

7. Промотиране на туристическия продукт на община Радомир чрез **участие в туристически борси**: на първо време в София “Ваканция и СПА“, Велико Търново – “Културен туризъм“, Русе – “Уикенд туризъм“;

8. Въвеждане и постигане на по-високи **стандарти за качество** на туристическите продукти и услуги, предлагани от местните доставчици. За да е конкурентна целевата територия от туристическа гледна точка, е необходимо уеднаквяване и внедряване на стандартите в сектора с международните и по-конкретно с тези на Европейския съюз;

9. Активно участие в **Организацията, която управлява Софийския туристически район** с цел включването в регионалния туристически продукт.

10. Необходими са още усилия за **увеличаване на местните и чужди инвестиции в общината**, вкл. чрез програмите на Европейския съюз за финансиране развитието на различните видове туризъм.

11. Необходимо е използването на **иновативни маркетингови подходи** за популяризиране на региона на местния и международен туристически пазар. Задължително е да се стартира максимално бързо дейността на бъдещия туристически информационен център.

12. **Реновиране на транспортната мрежа**, подмяна да настилката, поставяне на указателни табели и поддържане на съответната инфраструктура в нормално състояние, като задължително е поставянето на **указателни и информационни табели** до обектите/маршрутите на основните европейски езици.

III. ВИЗИЯ, МИСИЯ, ПОЗИЦИОНИРАНЕ, СТРУКТУРИРАНЕ НА ТУРИСТИЧЕСКИЯ ПРОДУКТ

Община Радомир е територия, която със своите обективни природни дадености, специфичните си географски характеристики и антропогенни ресурси привлича туристически интерес. Публичната власт, като отговорен орган на местното самоуправление, се стреми към търсене на нови подходи, които качествено и количествено да подобрят процесите на планиране и прогнозиране във всички области на нейното развитие.

1.1. ВИЗИЯ

Постигане на устойчиво развитие на туризма в община Радомир чрез валоризиране на природните и антропогенни ресурси за превръщането ѝ в привлекателна туристическа дестинация със съхранена природна и културно-историческа среда.

1.2. ПОЗИЦИОНИРАНЕ

Стремежът е насочен към превръщането на община Радомир в **предпочитана туристическа дестинация за алтернативен туризъм**. Това следва да се постигне, като се съблюдават принципите на устойчивото развитие, съхраняване на местния облик и идентичност и следователно не предполага развитието на Общината като център на традиционен и масов туризъм.

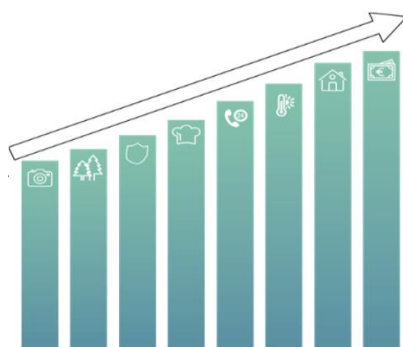
1.3. ЦЕЛЕВИ ПАЗАРИ И ПРОФИЛ НА ТУРИСТИТЕ

Предлагането на туристически услуги за територията на Радомирска община през последните няколко години се извършва единствено от индивидуалните им доставчици – няколкото бази за настаняване, най-вече чрез разпространение на информация в Интернет. Общото представяне на туристическите възможности на общината е хаотично, и ограничено по обем и във времето.

За да бъде постигнато по-значително нарастване на пътуванията с туристическа цел в общината е необходимо целево да се насочи ресурс за подобряване на туристическото предлагане към отделни потенциални пазари.

Едно от основните предимства на община Радомир е близостта до София. Дестинации с отдалеченост до 1 – 1,5 ч. от големите туристически центрове са идеалната дестинации за диференциран и специализиран туризъм. Общината се намира в близост и до три граници със Сърбия, Северна Македония и Гърция, което е допълнително предимство за увеличена посещаемост на туристи чужденци. В тази връзка се прави анализ на **профила на съвременния български и чуждестранен¹⁰ турист, който би могъл да прояви интерес към туристическия продукт на община Радомир.**

Факторите, които влияят върху избора на дестинация за ваканция са много и от различно естество. Сред най-важните са цените, условията за настаняване и обслужването, климатът, природата и чистотата или поне представата за тях, сигурността, възможността за разглеждане на забележителности (фиг.1).

Фактори за избор на дестинация по важност

https://www.tourism.government.bg/sites/tourism.government.bg/files/documents/2019-10/ministry_of_tourism_profilna_turista_2020_p3.pdf

Чуждестранните туристи са активни – комбинират преживяванията и извличат максимума от всяка почивка (делът на съчеталите два и повече вида туризъм варира от 45-48% през есента и пролетта, 55-58% през лятото, до 66% през зимата). През активните сезони е налице съчетание от типа „масов – специализиран туризъм“, а през неактивните – комбинация от два специализирани вида туризъм. Най-често срещаното съчетание (което е и съчетанието с най-голям потенциал) е това между културен и друг вид туризъм. Относно чуждестранните туристи важно е да се отбележи, че България е популярна дестинация за ваканция на море, зимен туризъм, културен туризъм и балнео & спа туризъм, а продуктите с потенциал за развитие са city breaks, посещения на фестивали, концерти и т.н., винен и гурме туризъм. При повечето съседни страни се наблюдава ръст на лични пътувания с цел туризъм към България. Предимства на страната ни сред туристи от съседни страни са:

- Близост на дестинацията;
- Привлекателност за кратък престой;
- Разнообразие от възможности за почивка, комбинирани с отлични ценови предложения, както в основните туристически пакети (настаняване, транспорт), така и във вторичните, като хранене, спортни активности, шопинг, религиозен туризъм.

Слаби страни са: Дефицити в имиджа на целогодишен туризъм и нишов туризъм.

Изследване на Google показва, че онлайн каналите са основен източник на информация при планиране както на ваканционни, така и на бизнес пътувания.

¹⁰ Чуждестранен турист, посещаващ България

Демографският фактор не е единствен при профилирането на туристите. Различията в поколенията се размиват и се влияят и от поведенчески характеристики. Все повече начинът на живот е определящ за избора на пътуване, а не възрастовата група.

Можем да обособим потенциалните крайни потребители (целеви групи) в следните големи групи:

- Най-същественният пазар за туристическите продукти на Община Радомир е в **гр. София**, чиито жители в значителната си част имат висока покупателна способност и подчертан интерес към пътувания извън столицата в уикендите и националните празници. Поради липса на исторически статистически данни от общината, може да се допусне, че пренощуващите в община Радомир лица следват националната тенденция: преобладаващите нощувки са реализирани от жители на столицата.

- Пазарна група, която трябва да бъде цел на активен маркетинг за туристическите услуги на доставчиците от община Радомир¹¹ е в съседните областни центрове: Перник, Кюстендил и Благоевград. Тяхното общо предимство е, че те имат ясно осъзната от потребителите "близост" до целевата територия, което е отлична предпоставка за привличане на интерес към опознаване на наличните туристически атракции.

- Пазарна група, към която може да се насочат маркетинговите инструменти за привличане на посетители в общината са ученици и младежи от цялата страна. В синхрон с обществения дебат в последно време за активизиране на патриотичното възпитание сред младежта би било удачно да се съсредоточат ресурси за тяхното привличане в района, включително и като доброволци. Макар и в по-далечна перспектива, при условие че се развие и обогати туристическото предлагане в общината и се развие транспортната инфраструктура, не трябва да се пренебрегва и пазара на потенциални посетители от преминаващи през района румънски, македонски и сръбски туристи.

В контекста на горното трябва да отчетем, че понастоящем в община Радомир пазарът на специализираните туристически пътувания е слабо развит. В района не работят туроператори. Би следвало да се направи представяне на туристическия продукт на общината по време на туристическите борси в страната, така че **да се привлече вниманието на туроператори**, които да организират обиколни турове с природна и културно-познавателна насоченост, включително и за чужденци (като се отчете близостта на територията до София и трите граници на страната с Гърция, Северна Македония и Сърбия). Има ограничен опит в провеждането на зелени училища и училища за приключения, насочени към сегмента на организирани детски пътувания на вътрешния пазар. Тези пазари могат да бъдат значително разширени по линия на новия туристически продукт на територията, в т.ч. и чрез предлагане на комбинирани трансгранични турове.

Традиционните пешеходни маршрути "заобикалят" общината, а съществуващите пътеки и горски пътища не са добре маркирани. Изграждането на нови екопътеки и предлагането на основни и допълнителни туристически услуги в селата може и трябва активно да се използват за привличането на този вид потребители.

Важен пазарен сегмент биха били **клиентите, които не нощуват в община Радомир, но посещават туристически обекти и ползват допълнителни услуги в общината**. Това са преди всичко организирани туристи (българи и чужденци), които практикуват най-вече ски-туризъм и релаксация в съседни общини, но проявяват интерес и към други занимания по време на престоя си в района. Този пазар е перспективен за реализацията на новия екотуристически продукт, тъй като вече има формирано търсене с такава насоченост. То може да бъде значително разширено чрез популяризация на съществуващото предлагане в община Радомир и представяне на нови, непознати до сега възможности за разнообразяване на туристическия престой в района.

*Предвид на изводите от направения анализ, основната маркетингова цел в разработената Програма за развитие на туризма е **увеличаване броя на посетителите с нощувка и***

¹¹ https://www.tourism.government.bg/sites/tourism.government.bg/files/documents/2019-03/ukazanie_po_prilagane_na_razporedbite_na_zt.pdf

потребителите на допълнителни услуги в района на Радомир, и осигуряване на приходи чрез развитие на алтернативния туризъм /основно селски, екотуризъм и културно-познавателен туризъм/.

Развитието на туризма би следвало да е с акцент върху алтернативните му форми, вкл. социализация и маркетинг на културно-историческите и природни ресурси.

Анализът показва наличен, но неусвоен в достатъчна степен туристически и културно-исторически потенциал на територията, който иначе създава възможност за разнообразяване на местната икономика в посока диверсифициране на доходи и алтернативи за заетост, които биха позволили на населението да подобри начина си на живот. Тъй като производството е характерна икономическа дейност за района, естествено е то да привлича по-голямото публично внимание, инвестиции и ресурси. Но в последните години все повече се усеща потребността от разнообразяване на икономиката на Община Радомир, с цел нейното развитие, повишаване доходите на населението и създаване на подходящи условия за задържане и активно включване на младите в местния икономически живот.

Следвайки концепцията за алтернативен туризъм е налице все по-реална и икономически целесъобразна възможност за предоставяне на **интегрирани туристически услуги, като компонент от обща регионална туристическа инфраструктура**. Съществуващите туристически ресурси на целевата територия и нейната близост до функциониращ регионален туризъм с международна известност (София, Боровец и Банско), поставя Община Радомир в привилегирована позиция за приобщаване към вече изградена туристическа инфраструктура и създаване на интегрирани продукти и услуги с акцент върху алтернативни форми на туризъм.

За осигуряване на добра възвръщаемост от инвестициите и стабилен ръст на сектора, сериозни усилия следва да бъдат фокусирани в маркетинга, с фокус върху целостта и разнообразието на предлагания туристически продукт. За целта, от една страна в Програмата за развитие на туризма са планирани мерки и действия, насочени към облагородяване на туристическа среда и обекти, а от друга – проучване и социализация на неизследвани ресурси и тяхната интеграция в надобщински продукти и услуги като например следните надобщински маршрути:

- с. Извор – гр. Земен, Земенски манастир „Свети Йоан Богослов“ – комбиниран с посещение на яз. „Пчелина“ и параклиса "Св. Иван Летни" - бившата църква на село Пчелинци;
- хижа „Момин кладенец“ – връх Виден;
- с. Горна Диканя – с. Лисец, връх Дебелец;
- хижа „Орлите“ – хижа „Славей“ – Света Петка.

Предприеманите мерки трябва да се съобразят с потенциала за развитие, размера на инвестициите, тяхната възвръщаемост, включително капацитета на участниците в процеса да усвояват възможностите за привличане на финансиране от национални и европейски фондове и програми.

1.4. СТРУКТУРИРАНЕ НА ТУРИСТИЧЕСКИЯ ПРОДУКТ

На база на анализирания ресурси на община Радомир се установи, че съществува потенциал за развитие на различните видове алтернативен туризъм в туристически продукт на територията, който да обвърже в цялостно предлагане наличните основни и допълнителни услуги, както и нови, неразработени до момента ресурси и атракции.

Повишаването на туристическото търсене на района следва да се фокусира върху развитие на съществуващите пазари и привличането на нови. Могат да се очертаят няколко потенциални пазарни сегмента, към които следва да се насочи предлагането на екотуристическия продукт:

1. Индивидуални клиенти за краткотраен (еднодневен и уикендов) и дълготраен (ваканционен) туризъм - предимно българи (в т.ч. семейства), на които следва да се предложи посредничество при настаняването и ползването на допълнителни услуги за формиране на

индивидуални пакети. Като туристическа дестинация, община Радомир би могла да заложи и на някои нови форми на туризъм, специфични за потребителите до 30 годишна възраст като: споделено пътуване, споделено настаняване, гостуване от типа coachsurfing и др.

2. Участници в **обиколни турове с познавателна насоченост – организирани туристически групи** (предимно българи, но и чужденци), които могат да ползват настаняване в района на Радомир, Земен, Сапарева баня, Дупница, Благоевград, Кюстендил, Перник. Удачно е в програмите на тези турове да се включат отделни елементи от новия туристически продукт, съобразени със специфичните особености на съответните туроператори и техните клиенти.

3. **Планинари, практикуващи традиционен пешеходен туризъм** – както индивидуални, така и организирани туристи (предимно българи, но и чужденци), за които е необходимо гр. Радомир и селата, в подножието на планините от територията, да бъдат представени като удобни изходни пунктове за традиционните пешеходни маршрути. Акцентът в случая трябва да се постави върху екопътеките, както и върху възможностите за настаняване и хранене в селата и културно-историческото наследство.

4. Учащи, които да бъдат привлечени за **зелени училища в района – организирани групи с различен възрастов обхват** (предимно от начален и среден курс), на които следва да се предложат възможности за интерактивни занимания сред природата, съчетани с посещения на културно-исторически обекти и атракции. Решаващ фактор за привличането на този сегмент ще бъде ценовото равнище и условията за настаняване и хранене, както и предлагането на услуги, свързани с туристическата интерпретация на природното и културното наследство.

5. **Потенциални клиенти от Гърция/Северна Македония/Сърбия** – въпреки липсата на първична и вторична информация относно този сегмент, той е потенциално важен в контекста на трансграничното сътрудничество и осезаемите процеси на интеграция в туристическото предлагане и търсене на двете страни. Удачно в случая е да се разработят пакети за привличане на групи посетители по време на големите религиозни празници, както и формиране на предлагане, съчетаващо културно-познавателни и природо-познавателни дейности в района на Радомир. В тази посока би следвало да се насърчи побратимяването на град Радомир с градове от съседните държави, което може да бъде подпомогнато и с европейско финансиране.

Препоръчително е **да се разработи цялостна комуникационна кампания**, в която да се предвидят дейности и средства не само за печатна и електронна реклама на туристическите услуги, но и създаването на мрежа от информационни и посетителски центрове/пунктове, които могат да са разположени в сградите на читалищата и/или църквите на територията на общината. От гледна точка на нарастващото значение на рекламата в Интернет, наложително е създаването на **общински туристически сайт**, който освен че трябва да предоставя изчерпателна и актуална информация, би било добре и реално да продава предлаганите туристически услуги на местните доставчици.

Потенциал има развитието на **селския туризъм, като специфична форма на алтернативен туризъм**. Хората все повече започват да се грижат за здравето и благосъстоянието си, като в свободното си време се стремят да избягат от рутината на ежедневието, предпочитайки по-лични и автентични преживявания вместо стандартните възможности за отдих, които масовият туризъм предоставя. В резултат се наблюдава движение на хората към природата. Индустриализацията, урбанизацията и мобилността подтикват хората, които търсят различен опит и преживявания, към селските райони, какъвто е община Радомир. Има резерв в съществуващата частна жилищна инфраструктура, част от която с неголеми инвестиции би могла да се превърне в база за настаняване /стаи за гости/ в селата. Практикуването на селски туризъм може да включва разнообразни дейности като:

- опознаване на фолклора, бита, традициите, храната и религията на местното население;
- практикуване и наблюдение на селскостопански производствени дейности;
- опознаване на местната флора и фауна;
- лов, риболов, езда, походи и др. активности сред природата.

Потенциал за развитието на селски туризъм в община Радомир има в почти всички села, за което допринасят историята и възможността за изучаване на традиционните за региона занаяти, както и възможността за посещение на намиращите се в близост туристически обекти.

За развитието на селския туризъм и не само е необходимо реализирането на инвестиции за подобряване на междуселищната инфраструктура, изграждане на атракциони и допълнителни дейности, които да станат възможност за задържане на туристите в рамките на общината – за повече леглоденонощия и за повишаване разходването на средства от страна на туристите за допълнителни услуги. Важни инструменти за реализиране на инвестиции е потенциалното финасиране чрез Програмата за Развитие на Селските Райони /ПРСР/ 2014-2020 и в следващия програмен период 2021 г. -2027 г., подходът Водено от общностите местно развитие /ВОМР/ на ПРСР, Програма "Конкурентоспособност и иновации в предприятията" 2021-2027, Програма „Развитие на човешките ресурси“ 2021-2027 г., Програмите за трансгранично и транснационално сътрудничество, финансирани от Европейските фондове, Норвежкия финансов механизъм и д., както и заявеният интерес на местни частни инвеститори /например за изграждане на Център за личностно развитие и изграждане на обект за регенеративен фарминг на фирма Херидтидж ЕООД/ и др.

Развитието на **Еко/природен туризъм**, като една от формите на алтернативния туризъм също има сериозен потенциал. Община Радомир е изключително перспективно място за развитието му. Наличието на екопътеки, наличните вече маршрути за преходи, изключително красивата природа, обуславят възможността за установяване на община Радомир като предпочитано място за практикуване на еко/ природен туризъм.

Друга перспективна форма на алтернативния туризъм - **Спортен, приключенски и хоби туризъм** също има предпоставки за развитие на целевата територия. Община Радомир работи в посока развитие на този вид туризъм като най-съществен е делът на:

- Пешеходни преходи в планината и край природните забележителности и феномени
- Планински велоразходки
- Шосейни велоразходки
- Катерене

Природните дадености са подходящи за провеждане на спортно катерене. Община Радомир може да бъде атрактивно място за планинско колоездене заради комбинацията от удобен терен и уникална природа. Велотрасетата, някои от които са част от ВелоЕрул /град Радомир – връх Ветрушка; село Извор – връх Колош и др. / , многобройните маршрути на пешеходни преходи на територията на общината са маркирани от Радомирското туристическо дружество, като дейността му по създаване на нови продължава. Сериозна подкрепа в това отношение би могло да окаже Държавното Горско Стопанство Радомир, което да маркира и поддържа маршрутите, преминаващи през неговата територия. Тук се намират голям брой защитени територии. В планината Голо бърдо попадат флористичният резерват „Острица“, в близост до с. Байкалско е защитената местност Чокльово блато, в Конявска планина се намират природните забележителности Естествено находище на див божур и Вековна дъбова гора в местността Янковоц.

Маршрутно-познавателният и приключенски туризъм могат да се развият единствено, ако станат лесно достъпни съществуващите туристически маршрути и бъдат предприети мерки за прочистване от диворастващи млади и изсъхнали дървета и храсти, поставяне на указателни и интерпретативни табели и обозначаване с лентова туристическа маркировка.

Много е важен достъпът до планините в района, така че да се подкрепи провеждането на **приключенски събития или изграждане на екотуристически атракции** като площадки за подхранване и укрития за наблюдение на птици и други интресни видове, предвид че от биологична и ландшафтна гледна точка условията са подходящи.

Същото се отнася и за събития, свързани с конен туризъм, офроуд и др.

Благоприятен фактор е и годишният спортен календар на общината, където са залегнали прояви с туристически потенциал за развитие.

Развитието на **културен и религиозен туризъм** е свързано с:

- подобряване функционирането на туристическите обекти на територията на общината, в това число възможността за посещение на църквите в селата, килийното училище в с. Радибош, манастирите и оброчищата;
- разрешаване на казуса със стопанисването и управлението на хижите;
- подобряване функционирането на музея и др.

В много случаи културният туризъм би могъл да се припокрива с т.нар. **религиозен /поклонически/ туризъм**, особено в предвид факта, че на територията на общината присъстват множество религиозни обекти. Всяко село разполага със своя църква(и), която би представлявала интерес за любителите на религиозния туризъм. С обновяването на множество църкви, манастири, места за поклонение и др. в региона се очаква общината да се превърне в дестинация за религиозния/поклонически туризъм за български и чуждестранни гости. По отношение на тази форма на алтернативен туризъм е важно да се оформи пилотно една пешеходна зона, маркирана и интерпретирана за целта. Най-подходящо би било с. Старо село, където има струпане на множество обекти, представляващи интерес за тези потенциални туристи/посетители.

Община Радомир би могла да стане фокус на **туристическите посещения с цел културно-познавателен туризъм**, предвид богатството на културно-исторически паметници. Местната власт полага усилия за съхраняване на намерените паметници на културата и археологическите разкопки, като от особено значение са Античен и ранно византийски комплекс /тракийско светилище с работилници и ранно християнски култов център/ на 2 км. северно от гр. Радомир, мах. „Арбанас“, Тракийско светилище м. Градище на 1 км. южно от с. Байкалско, Късноантична средновековна крепост с. Чуковец /на средновековен път Сердика – Пауталия/, Праисторическо селище, при югозападните покрайнини на гр. Радомир, м. „Вахово“ на 0.2 км. от ж.п. гара и много други. Важен аспект по отношение на този вид туризъм е качеството на довеждащата инфраструктура и на социализацията на отделните обекти.

За развитието на културния туризъм в общината благоприятства и изготвения **годишен културен календар** с предвидените културни прояви, в организацията и провеждането, на които активно участие вземат читалищата и някои неправителствени организации /църковни настоятелства и др./.

Развитието на **фестивален туризъм** е свързано с културния календар на общината и съдържанието на традиционно честваните фестивали, както и включването на нови събития, разпределени равномерно по сезони, които да бъдат атрактивни за туристите и да привличат външни посетители, а не само местни. В това отношение емблематичен празник за населените места в община Радомир е **Празникът на бозата**, който би могъл да прерасне във фестивал, както и **Общинския сурвакарски празник „Тайнството на Сурва“**, който се провежда във втората половина на януари в Радомир. В културния календар има и други събития с потенциал за привличане на повече публика. За целта е необходимо надграждане на отделните събития.

За развитието на устойчив туристически продукт е необходимо не само наличието на природни и антропогенни ресурси, но също така и **туристическа интерпретация и осигуряване на условия за посрещане** на туристите, така че Община Радомир да бъде конкурентна на утвърдените близки туристически дестинации, каквито са Природен Парк Пирин, Витоша и Рила. **Създаването на капацитет за разработване на интерпретативни планове за развитието на обектите и качествено им туристическо интерпретиране е основна задача за плановия период¹²**. Необходимо е във всяко селище в общината да бъдат поставени указателни табели за туристическите обекти и **информационна табела – карта на туристическите обекти в общината**.

¹² Интерпретацията е много повече от информация. Това е информация, която е била оформена или извадена от процеса на подбор, от процеса на представяне, от контекста, в който тя е обявена, от източника, от който тя е част, от посетителите, които го преживяват, от социално-културните кодове, вградени в информацията и т.н <http://rd.swu.bg/media/89075/avtoreferat.pdf>

Туризмът е индустрия на гостоприемството и качеството на предлагането е свързано до голяма степен с човешкия фактор: квалификация на персонала, ангажиран в обслужването, грижа за клиента и др. Укрепването на административния капацитет, възприемане на маркетингов подход, разработването на работеща Програма и план за действие ще допринесат за поставяне и изпълнение на ясни и реалистични цели.

При изпълнение на тези препоръки Община Радомир може да предложи конкурентен на съседните ѝ общини туристически продукт и да се превърне в атрактивна и предпочитана дестинация за алтернативен туризъм.

IV. Стратегически цели и приоритети на Програмата за развитие на туризма 2021 – 2027 г.

Основна цел: Утвърждаване привлекателността на община Радомир и превръщането ѝ в туристическа дестинация за алтернативен туризъм, чрез пълноценно и функционално валоризиране на природните и антропогенни ресурси на територията.

Устойчивото развитие на туризма може да се постигне чрез създаване на необходимите условия и баланс между благополучието на туристите и местната общност, потребностите на природната и културната среда, развитието и конкурентоспособността на дестинацията и бизнеса.

В Програмата са предвидени и следните **Специфични цели /СЦ/:**

1. СЦ 1 - Подобряване на туристическата инфраструктура, функционирането на туристическите обекти и качеството на предлаганите туристически услуги на територията на общината;
2. СЦ 2 - Диверсификация на туристопотока и удължаване на престоя им на територията на Общината;
3. СЦ 3 - Създаване на благоприятни условия за развитие на нови и иновативни туристически услуги;
4. СЦ 4 - Цифровизация на туристическия продукт на община Радомир;
5. СЦ 5 – Повишаване капацитета на човешките ресурси за целите на туризма в община Радомир.

V. План за действие към Програмата за развитие на туризма в община Радомир 2021-2027 г

Планът за действие има за задача да представи конкретни мерки/дейности за постигане на целите за развитието на туризма в общината и да я превърне в конкурентоспособна туристическа дестинация.

Мярка/Дейност	Отговорник	Срокове	Партньори	Източник на финансиране
СЦ 1 - Подобряване на туристическата инфраструктура, функционирането на туристическите обекти и качеството на предлаганите туристически услуги на територията на общината				
Подобряване и достъпността на атрактивността на маршрутите за пешеходен, вело и конен туризъм, квл.: - Маркиране на пешеходен маршрут към	Община Радомир	Постоянен	Община Радомир; ДГС Радомир; ТД „Орлите“, Младежки организации, училища	Общински бюджет; проектно финансиране по ПРСР 2021-2027; Стратегия на МИГ „Радомир – Земен“; Програми за трансгранично

върховете на планините, обграждащи Радомирската котловина; - Маркиране на маршрути за конен туризъм в общината; - Създаване на кръгов веломаршрут по съществуващи междуселски пътища с възможности за отклоняване към околните по-стръмни склонове за по-екстремни преживявания				сътрудничество 2021-2027; Програма „Околна среда 2021-2027 г“; Норвежки финансов механизъм 2021-2027; Програма Еразъм +; Програма „Околна среда 2021-2027 г“ и др.
Изграждане на указателни табели, карти, билбордове и информационни табла на ключови места в общината	Община Радомир	2022 - 2027	Външен Изпълнител/и / чрез договаряне или конкурс/	Средства съгласно Закона за туризма
Създаване на обекти за «спортен риболов» в съчетание с база за краткотраен отдых в общината, подходящи за уикенд пътувания	Община Радомир	2022-2027	Община Радомир и частни инвеститори	Публично-частни партньорства; Частни инвестиции; проектно финансиране по ПРСР 2021-2027; Стратегия на МИГ „Радомир – Земен“; Програма „Морско дело, рибарство и аквакултури 2021-2027 г“ и др.
Създаване на въжен парк, стена за катерене в съчетание с място за скално катерене в зоната за отдых към местността "Манастирчето" и на хижа "Орлите", подходящо за екстремни и приключенски туризъм	Община Радомир	2022-2027	Община Радомир; ТД „Орлите“, частни инвеститори	Публично-частни партньорства; проектно финансиране
Изграждане на модерен къмпинг за кемпери, каравани, палатки, модернизиране на водните съоръжения за риболов и водни спортове около язовирите в общината, като например Кемпер зона „Тера Дрен“.	Община Радомир	2022-2027	Частни инвеститори	Публично-частни партньорства; Частни инвестиции, например по проекта на „Теранел консулт“ ЕООД; проектно финансиране

Благоустрояване на места за краткотраен отдих (беседки, маси с пейки, барбекюта) на подходящи места, например в близост до Радибойшкия манастир, а също така и в зоната за отдих към местността "Манастирчето", и на хижа "Орлите"	Община Радомир	2022-2027	Община Радомир; ТД „Орлите“ и/или Външен изпълнител / чрез договаряне или конкурс/	Общински бюджет; проектно финансиране по ПРСР 2021-2027; Стратегия на МИГ „Радомир – Земен 2021-2027“ и др.
Проучване от орнитолози, херпетолози и ботаници с цел идентифициране на възможности за предлагане на еко-туристически маршрути, вкл. наблюдение на редки растителни и животински видове. Изграждане на укрития/площадки за наблюдение и за подхранване	Община Радомир	2022-2027	Външен изпълнител	Общински бюджет или като дейност от проекти, финансиран от ПРСР 2021-2027; Стратегия на МИГ „Радомир-Земен 2021-2027“; Програми за трансгранично сътрудничество 2021-2027; Норвежки финансов механизъм 2021-2027 г; Програма „Околна среда 2021-2027 г“ и др.
Създаване на тематични атракции, свързани с историческото наследство, например велоалея в памет на цар Гаврил Радомир и други	Община Радомир	2022-2027	Община Радомир; Общински музей; Читалища	проекти, финансиран от ПРСР 2021-2027; Стратегия на МИГ „Радомир-Земен 2021-2027“; Програми за трансгранично сътрудничество 2021-2027; Норвежки финансов механизъм 2021-2027; Програми на Министерството на младежта и спорта
Изграждане на зона(и) за поклоннически туризъм	Община Радомир	2022-2027	Община Радомир; Читалища, църковни настоятелства, НПО	Проектно финансиране от ПРСР 2021-2027; Стратегия на МИГ „Радомир-Земен 2021-2027“; Програми за трансгранично

				сътрудничество 2021-2027; Норвежки финансов механизъм 2021-2027 г, Програми на Министерството на културата, Creative Europe 2021-2027 и др.
Поддържане и изграждане на нови зони за отдих, спорт и туризъм в общината.	Община Радомир	2021-2027	Община Радомир	Общински бюджет, проектно финансиране
Поддържане, реконструкция и модернизация на обособените зони за отдих и развлечения на територията на ДГС Радомир	ДГС Радомир	2021-2027	ДГС	Бюджетно финансиране; Проектно финансиране
Създаване на демонстрационни центрове, атрактивни за туристически посещения	Община Радомир	2022-2026	Община Радомир; читалища и НПО	Проектно финансиране от ПРСР 2021-2027; Стратегия на МИГ „Радомир-Земен 2021-2027“; Програми за трансгранично сътрудничество 2021-2027; Норвежки финансов механизъм 2021-2027 г, Програми на Министерството на културата, Creative Europe 2021-2027 и др.
СЦ 2 - Диверсификация на туристопотока и удължаване на престоя им на територията на Общината				
Надграждане Празника на бозата и създаване на демонстрационно Ателие за производство на боза – Инициииране на РЕГИОНАЛЕН ТАНЦОВ ФЕСТИВАЛ „С БОЗА И ОРО У МРАКАТА“	Община Радомир	Постоянен	Община Радомир, Народно читалище „Напредък 1895“; частни инвеститори	Общински бюджет, Публично-частно партньорство, Проектно финансиране от национални и/или европейски фондове
Инициииране на празници, свързани с	Община Радомир	2022-2025	Община Радомир, ЗГС Радомир,	Общински бюджет, Частни

природното богатство: Ден на Чокльово бласто бласто и други подобни			Четалища, училища, НПО	инвеститори, Спонсори, проектно финансиране от национални и европейски фондове
Организиране на състезания с награди при откриване и закриване на ловния и риболовния сезон	Община Радомир и “Ловно- рибарско сдружение – Радомир“ – гр. Радомир	Постоянен	Община Радомир и “Ловно-рибарско сдружение – Радомир“ – гр. Радомир	Бюджетни средства; Спонсори; Програми на Министреството на младежта и спорта
Организиране и провеждане на ежегоден Фестивал на лятното кино в Радомир	Община Радомир	2023-2027	Община Радомир, Народно читалище „Напредък 1895“	Бюджетни средства, проектно финансиране; Спонсори и спомоществатели
Партньорства с туроператори и турагенции, които да предлагат туристическия продукт на община Радомир. Участие в туристически борси и изложения. Сключване на споразумения за медийно партньорство с местни/национални медии	Община Радомир; ТИЦ гр. Радомир	Постоянен	Община Радомир, ТИЦ гр. Радомир; частни доставчици на туристически услуги	Общински бюджет и частни средства; Спонсорства
Представяне на община Радомир в Български културно информационни центрове в чужбина.	Община Радомир	Постоянен	Община Радомир	Общински бюджет
Популяризиране действието на общинския музей, съхраняващ голяма част от местното културно и археологическо наследство. Участие в събития на други културни институции в страната и чужбина.	Община Радомир, Общински музей	Постоянен	Община Радомир, Общински музей	Общински бюджет, проектно финансиране от програмите на Министрество на културата, Програма Творческа Европа и др.
Художествени, фотографски и занаятчийски пленери и школи, които да се провеждат самостоятелно или като част от културни и развлекателни събития	Община Радомир	2022-2027	Общинска администрация Читалища Външни експерти	Общински бюджет, Спонсорство, проектно финансиране

СЦ 3 - Създаване на благоприятни условия за развитие на нови и иновативни туристически услуги				
Цялостно брандиране на туристическата дестинация на община Радомир	Община Радомир	2022-2023	Външен изпълнител/и	Общински бюджет
Изготвяне на концепция за валоризиране на природното наследство от минерални извори и торфа на Чокльовото блато за целите на туризма /евентуални СПА услуги/продукти и др./.	Община Радомир	2022-2023	Община Радомир/Външен изпълнител	Общински бюджет; частни инвестиции и/или публично-частно партньорство
Насърчаване инвестициите в производство на местни сувенири, базирани на наследството.	Община Радомир	Постоянен	Община Радомир, частни инвеститори, вкл. занаятчий	Общински бюджет, частни инвестиции; публично-частни партньорства
Насърчаване на доброволчеството и развитие на доброволчески дейности и доброволчески туризъм	Консултативен младежки съвет към кмета на община Радомир		Консултативен младежки съвет към кмета на община Радомир, БЧК, ДГС, училища, църковни настоятелства	Общински бюджет, спонсори и спомоществатели
Създаване на МУЗЕЙ на билката, обвързан с ежегодно провеждане на празник на билката.	Община Радомир	2022-2024	Община Радомир, НЧ	Проектно финансиране, Спонсори, Доброволци
СЦ 4 - Цифровизация на туристическия продукт				
Изработване на интерактивна туристическа карта на територията	Община Радомир	2022 - 2023	Външен изпълнител	Общински бюджет
Създаване и поддържане на туристически сайт и страници в социалните мрежи на община Радомир	Община Радомир; ТИЦ	2022	Община Радомир; ТИЦ; външен изпълнител	Общински бюджет и проектно финансиране
Издаване, включително в дигитален формат, на рекламни материали и брошури, каталози пътеводител и карта на туристическите обекти и атракции на територията на община Радомир	Община Радомир; ТИЦ	Постоянен	Община Радомир; ТИЦ; външен изпълнител	Общински бюджет и проектно финансиране
Изграждане на нови публични зони с	Община Радомир	2021-2027	Община Радомир	Общински бюджет, проектно

покрытие на Wi-Fi обхват				финансиране, спонсорство от мобилните оператори
Изработване на приложение за мобилни устройства, което да предоставя информация за туристическия продукт на община Радомир	Община Радомир	2022-2024	Външен изпълнител	Общински бюджет и/или проектно финансиране
СЦ 5 – Повишаване капацитета на човешките ресурси за целите на туризма в община Радомир				
Обучения по предприемачество в сферата на туризма	Община Радомир	Постоянен	Община Радомир, МИГ Радомир-Земен; Центрове за професионално обучение, училища, НПО, граждани на общината	Проектно финансиране
Специализирани обучения за ангажирани в предлагане и адаптиране на туристически услуги и атракции	Община Радомир	Постоянен	Община Радомир, частни доставчици на туристически услуги, Центрове за професионално обучение, училища, НПО	Общински бюджет, проектно финансиране
Обучения по подготовка и управление на проекти	Община Радомир	Постоянен	Община Радомир, МИГ „Радомир-Земен“, читалища, училища, училищни и църковни настоятелства и др. потенциални бенефициенти	Общински бюджет проектно финансиране
Обучение по интерпретиране на природното и културно наследство	Община Радомир	Постоянен	Публични и частни заинтересовани страни, предлагащи туристически услуги на територията на община Радомир	Общински бюджет и проектно финансиране

Планът за действие е отворен документ, чиято актуализация може да се прави ежегодно, или при промяна на нормативна база, и/или стратегически документи от национално и регионално ниво.

VI. Източници на финансиране

От ключово значение за постигане на целите, заложи в Програмата, е ефективното използване на всички възможни източници на финансов ресурс. В условията на икономическа нестабилност, много важно е постигането на по-високи резултати при използването на по-малко

средства. Бюджетът на Община Радомир се формира на базата на собствени приходи и приходи от субсидия, получена от Републиканския бюджет на България. Една част от средствата са пари от спечелени проекти по европейските фондове и програми.

Основна част от дейностите и целите, заложи в Програмата за развитие на туризма в община Радомир, ще се осъществят със средства, предоставени от външни източници: оперативни програми за плановия период 2021-2027 година, финансирани от ЕС (Оперативна програма „Региони в растеж“ към Министерство на регионалното развитие и благоустройството, ОПОС към Министерство на околната среда и водите, Програма за развитие на селските райони) и програми към различни министерства (Министерство на туризма, Министерство на културата, Министерство на младежта и спорта, Министерство на науката и образованието и др.). Други източници на финансиране могат да бъдат средства от общинския бюджет, туристически такси, събирани по реда на Закона за местните данъци и такси, глоби и други имуществени санкции, наложени по реда на Закона за туризма, инвестиции от местни представители на бизнеса и други бизнес организации. Следва да се кандидатства по покани на европейски програми, които да са тематично насочени към подпомагане на туристическото развитие на местните общности. Потенциална възможност за кандидатстване има и чрез МИГ „Радомир-Земен“ като бенефициент за проекти не само по Програмата за развитие на селските райони, а и по други програми, по които е допустим за финансиране. Отделно през Стратегията за водено от общностите местно развитие на МИГ може да се реализират малки демонстрационни проекти за подпомагане на туризма извън общинския център: от обучения за желаещи да се ангажират с предлагане на някакви алтернативни форми на туризъм, през познания за пакетирането на продукти, до реклама и продажбата на тези продукти: алтернативният туризъм като цяло, принципи на устойчивото развитие; ползване на природните ресурси; ползите от съществуване на защитени територии, нормативни изисквания, пазари, управлението на малък семеен бизнес, качество на обслужването, интерпретация на наследството, ценообразуване и т.н. Да се подберат такива места за реализация на демонстрационните проекти, че да бъдат представителни за различните условия, съществуващи в общината, а така също и да се демонстрира работещ продукт, който да може да се види на място – това е един ефективен начин за мотивация на местните хора.

VII. Мониторинг по изпълнение на дейностите, организация и контрол

Наблюдението и оценката на изпълнението на Програмата са ключови етапи от цялостния процес на планиране, с оглед проследяване на изпълнението на предварително поставените цели, срокове и ресурси и навременно предприемане на действия за преодоляване на възникващи проблеми при реализацията на мерките, а при необходимост - извършване на актуализация. Кметът на общината информира общинския съвет за изпълнението на Програмата.

Наблюдението на изпълнението на Програма за развитие на туризма в община Радомир за периода 2021-2027 г. следва да е процес на системно събиране и анализ на информация, относно хода на изпълнение на включените в програмата цели и мерки/дейности. За посочените мерки и постигнати резултати ще се събира необходимата информация в рамките на системата за наблюдение, отчет и контрол. В допълнение към всяка мярка се наблюдава и спазването на предвидения график и степента на изразходване на ресурсите.

Наблюдението на изпълнението на програмата включва няколко важни аспекта. Кметът на общината организира наблюдението на изпълнението на Програма за развитие на туризма в община Радомир за периода 2021-2027 г. Той определя **звеното в структурата на общинската администрация**, което ще отговаря за събиране и обобщаване на информацията за изпълнение на включените в програмата мерки, както и за изготвяне на годишния отчет за изпълнение на програмата.

Вторият аспект се отнася до **събиране на информация за проследяване на напредъка на изпълнението на програмните цели**. Осигуряването на достатъчно и надеждни данни в

единен формат е от съществено значение за проследяване на напредъка към постигане на целите и осъществяване на контрол по изпълнение на мерките. С оглед на това, че за някои мерки ще се налага измерване на информираността, развитието на социалните нагласи и участието на населението и бизнеса при изпълнение на мерките, целесъобразно е общината да провежда проучвания или анкетни допитвания. Сроковете за събиране и систематизиране на данните трябва да са съобразени с нормативно изискваните срокове за отчети и доклади, с цел постигане на ефективност и ефикасност на процеса.

На трето място, системата за наблюдение, отчет и контрол на изпълнението на програмата включва действия, които осигуряват необходимата информация за **междинни оценки и окончателна оценка** на степента на изпълнение на целите, както и механизъм за анализ на причините за евентуални проблеми при изпълнението им и за актуализация при необходимост.

Наблюдението на изпълнението на Програмата се извършват въз основа на данни на Министерството на туризма, Националния статистически институт, местния туристически бизнес и на данни от Общинска администрация Радомир.

Органи за наблюдение на изпълнението на Програмата за развитие на туризма са **Консултативния съвет по туризъм и Общинския съвет**. В процеса на мониторинг, въз основа на нормативните изисквания на Закона за туризма, Консултативният съвет по туризъм осигурява участието на заинтересованите страни, бизнес организации, физически и юридически лица при спазване на принципа за партньорство, публичност и прозрачност при изпълнението на общинската политиката за развитие на туризма.

Реализирането на Програмата за развитие на туризма в община Радомир 2021 – 2027 г. е свързано с организирането на цялостния процес по изпълнение на дейностите, наблюдение, контрол и актуализация. Отчитат се трудностите, постигнатите резултати и очакваните резултати, извършват се изменения при промени на съществуващите насоки за развитие в посока към адаптиране на новите обстоятелства и промени във вътрешната и външна инвестиционна среда. Главните рискове за постигането на стратегическите цели са свързани с комплекс от фактори, които до голяма степен са трудно предвидими в бъдещето. Реализацията на настоящата програма трябва да бъде съпътствана от действия по наблюдение, контрол и актуализация към новите обстоятелства и променящите се пазарни условия в туристическия сектор.

VIII. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Изпълнението на Програмата за развитие на туризма за 2021-2027 г. година, ще осигури условия и възможност за създаване и развитие на конкурентоспособен туристически продукт, способен в максимална степен да удовлетвори очакванията и потребностите на туристите и населението на общината. Основно място заема и рекламата и промотирането на туристическите обекти и предлагане в община Радомир, за да се позиционира на туристическата карта на България като атрактивна целогодишна дестинация на алтернативния туризъм с характерна идентичност, запазени културни традиции и съхранена природа.

Програмата за развитие на туризма в община Радомир за периода 2021-2027 г. е отворен и гъвкав документ, който може да бъде променян и допълван, в интерес на нови очаквания в съответствие с променящите се условия, нормативна база и социално-икономическа среда.

